Znanastveni časopis EKONOMIJA/ECONOMICS svojevremeno je posebni broj, parafrazirajući Adama Smitha, posvetio rastućem značenju intelektualnog kapitala pod naslovom: "Intelektualni kapital - konaeno bogatstvo naroda".

Znanost je postala temeljna pokretačka snaga razvoja svakog društva. Konačno osnovni je smisao svake zemlje povećanje blagostanja njezinih građana. Blagostanje se osvaruje razvojem. On je dodatno značajan za našu zemlju jer učvršćuje komponente državnosti, u međunarodnom okruženju, od političkih do kulturnih. Naprosto nije zamislivo učvršćenje demokratskih namjera i dostignuća zemalja u tranziciji bez razvoja.

Općenito se može reći da Hrvatska u koncipiranju svoga razvoja nema "veliki broj stupnjeva slobode". Treba napomenuti da je sve manji broj zemalja koje mogu koncipirati "autonomnu" strategiju razvoja. Prisutna je globalizacija i multinacionalne korporacije, te povezivanje najrazvijenijih zemalja na regionalnoj osnovi od kojih je Evropska unija nama najbliži primjer. Simbol ekonomija zasnovana na svjetskom financijskom tržištu i globalnom bankarstvu je odlučujuće okruženje za definiranje koncepcije i strategije, odnosno taktike razvoja. Ovo znači da određenje strategije razvoja nužno implicira interakciju nacionalnih preferencija (autonomnih određenja) i realnih mogućnosti implementacije "vlastitih" određenja na svjetskom tržištu. Ovakav pristup je bitan jer smanjuje troškove što čini proces razvoja učinkovitijim.

Koncepcija i strategija razvoja ima značajne troškove što valja shvatiti kao materijalno ograničenje razvoja. Stoga je nužan visoki stupnj suglasnoti građana Hrvatske o ovom značajnom pitanju. Ne ulazeći u precizniju inventarizaciju pojedinih promjena uzrokovanih razvojem potrebno je istaknuti neke od tih promjena koje dinamiziraju proces razvoja. Tako je za očekivati smanjenje tekuće potrošnje u korist razvoja prvenstveno ulaganje u fiksne fondove. Ovdje svakako treba istaknuti i znanstveno-istraživaeki rad, odnosno cjelokupni kompleks obrazovanja. Raspodjela tereta (troškova) razvoja neće se poklapati sa budućim koristima. Prema tome, razvoj implicira interregionalne, interperspnalne i međugranske preraspodjele troškova i koristi. Pitanje raznih "kompenzacija" zbog gubitaka koje će pojedini subjekti snositi sa pojedinih područja, nedjeljivi su dio kalkulacije troškova razvoja i pretpostavka nužnog konsenzusa.

Nadalje, Treća tehnološka revolucija, svojom kompleksnošću i sofisticiranoj prirodi, dinamizirala je izmjenu privredne strukture takvim tempom, u kvantitativnom i kvalitativnom pogledu, da je nastale promjene doista složeno uklopiti u vlastitu koncepciju razvoja. Problem je doista složen jer "nasuprot" ubrzanim tehničko-tehnološkim promjenama, zasnovanim na novim spoznajama, je čovjek u kojeg ulaganja, putem obrazovanja, traju najduže. Ta interakcija znanje-čovjek, i pored stalnog obrazovanja, kritička je točka učinkovite apsorpcije tehničko-tehnoloških dostignuća. Zemlja, uključivo prirodni resursi, i kapital imaju danas tek sekundarno značenje za razvoj. Podvucimo prisutnost relativno kvalificirane standardnih obilježja radne snage u Hrvatskoj kao realan faktor razvoja.

U tim i takvim uvjetima, Hrvatska nužno mora dinamizirati svoj razvoj. Rad, kapital, tehnologija, sve je to u osnovi odrešđeno izvanjskim odnosom ponude i potražnje. Ovo stoga što je izvoz kriterijalna funkcija razvoja. Hrvatska se implementira u postojeću svjetsku privrednu strukturu.

Ona mora imati ambiciju da bude učinkovitija - u odnosu na svoje konkurente - kako u privredno-sistemskom (normativnom) određenju, što ima troškovne implikacije, tako i u troškovima proizvodnje kao takve. Prihvatljiva kvaliteta proizvoda i usluga uvjet je tržišnoj i izvoznoj orijentaciji. Općenito treba podvući da standardizacija i stalno povećanje kvalitete u svojoj osnovi predstavlja razvoj. Primjer Japana nakon prvog naftnog šoka samo je najizrazitiji primjer. Samo razvoj na takvim osnovama ima pozitivne učinke.

Ograničenja su poznata. Zemlje OECD-a svojim transparentnim privrednim sistemima kao i suvremenim tehnologijama sa uzornom kvaliltetom proizvoda i usluga najveći dio svoje vanjsko-trgovinske aktivnosti ostvaruju međusobno. Manje razvijene zemlje tek su periferija i veze sa razvijenim zemljama su bitno manje. Iz iznijetog valja uočiti nužnost da Hrvatska u što kraćem vremenu dostigne što je moguće viši tehnološki nivo a time i svjetski prihvaljivu kvalitetu. Proizvodi, odnosno usluge takvog nivoa moguće je uz primjeren marketing učiniti dijelom svjetske ponude.

Aprecijacija nacionalne valute jednako je opasna za razvoj kao i velika fiskalna presija, odnosno visoke kamatne stope u odnosu na profitnu stopu. Veza na relaciji: eskontna stopa - marginalna porezna stopa - tečaj nacionalne valute - profitna stopa, nije od značenja samo na kratki rok. Na dugi rok, naglasimo, veza između navedenih kategorija je još značajnija. U uvjetima izvozne orijentacije ostale instrumente treba tako komponirati da privredni subjekti svoj razvoj realiziraju u izvoznoj orijentaciji. Stabilnost odnosa kamate, poreza, tečaja i profita svakako treba podržavati stabilizacijskom i razvojnom politikom, suglasno kratkoročnim konjukturnim i dugoročnim privrednim, odnosno razvojnim ciklusima.

Razvoj pojedine zemlje, pa i razvojna šansa mjeri se stupnjem gospodarske, političke i pravne prilagodbe, svjetskim standardima, odnosno standardima vodećih ekonomskih sila. Kako su za rast potrebna značajna ulaganja, a ona proizlaze iz razine akumulacije, koja je nedostatna, postavlja se pitanje realnosti ostvarivanja koncepcije ubrzanog razvoja samo na osnovu vlastite akumulacije. Dosadašnja iskustva ukazuju na potrebu angažiranja eksterne akumulacije, pri čemu se transferi "uvezene" akumulacije mogu odvijati na brojne načine. Dugoročno stabilni monetarni okvir, sa malom inflacijom, uz transparentni privredni sistem, najznačajnija je preporuka stranim investitorima.

Zaključno bi trebalo istaći:

Prvo. Početak svih početaka je donošenje koncepcije i strategije razvoja. Na osnovu koncepcije razvoja moguće je identificirati, u prvoj aproksimaciji, koje aktivnosti će se realizirati "oponašanjem" a koje vlastitim istraživanjem. Imajući u vidu da male zemlje imaju nepovoljniji odnos fiksnih i varijabilnih troškova (i u istraživanju i razvoju) u odnosu na velike zemlje - izdvajanje za znanost ne bi trebala biti manja od 2% društvenog proizvoda. Istraživanje i razvoj valja podržati instrumentarijem ekonomske politike kako bi privredni entiteti kratkoročno, srednjeročno i dugoročno poslovanje temeljili na spoznajnim a ne intuitivnom osnovama. U tom bi smislu valjalo nesporna ulaganja u istraživanje i razvoj subvencionirati. Ovo bi se ostvarivalo tako da bi privredni entitet od utvrđene porezne obveze na dobit odbio dio koji mu se priznaje po ovom osnovu. Upravo promjene u izmjenama Zakona o oporezivanju dobiti stimuliraju

materjalna ulaganja što je u izravnoj suprotnosti sa mojim prijedlogom.

Drugo. Postoji opća suglasnost da je znanost osnovna poluga razvoja odnosno da bez znanstveno-istraživačkog rada nije moguće ostvariti razvoj na dugi rok.

Treće. Kombinacija rada i kapitala, u uvjetima treće Tehnološke revolucije, je bitno različita u odnosu na prijašnja razdoblja. Izmjena tehnologija, kao materijalizirano određenje minulog i živog rada, se dinamizira dok pripadajući živi rad zahtjeva sve duže vrijeme osposobljavanja. Proces učenja izjednačava se sa radnim vijekom.

Četvrto. Doprinos tehnologije ukupnom rastu je u porastu kako to pokazuju objavljene studije. Umjesto bogatstva naroda iz 1776. od Adama Smitha 1992. godine imamo "Technology and the Wealth of Nations" kako su to uvjerljivo pokazali: N. Rosenberg, Ralph Landau and David C. Mowery.

Peto. U "prijelaznom" razdoblju kada niz relevantnih parametara nije dovoljno poznat ili pouzdan prihvaća se marginalni pristup u financiranju znanosti i marginalna kretanja su osnovica ocjene doprinosa znanosti.

Šesto. Nužno je definirati standarde uvažavajući današnju znansveno-istraživačku zbilju i programirano podizanje njihov nivo u funkciji vremena.

Sedmo. Znanstveno-istraživački rad pretpostavlja i novi pristup obrazovanju sukladno novom društvenom sistemu. Općenito ulaganja u ljudski činilac je sudbina malih i otvorenih zemalja. Ovo nije ograničenje već razvojno određenje naše zemlje. Osposobljavanje kadrova svakako je nužan uvjet razvoja. On nije i dovoljan. Kadrove valja, u prvom redu, zadržati. U tom smislu valja voditi takvu politiku koja će znanje putem obrazovanih kardova integrirati u vlastiti razvoj. Mlade stručnjake koji su otišli u inozemstvo valjalo bi stimulativnim mjerama vratiti. Uprvo njihov povratak temeljna je ocjena o učinkovitosti ukupnih mjera društvene politike na znanstveno-istraživački rad i obrazovanje.